

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

ВОСПИТАНИЕ
списание за образовна теорија и практика

Штип, 2012/2013

ВОСПИТАНИЕ
списание за образовна теорија и практика
год.8, број 12
2012/2013 год.

За издавачот:

проф. д-р Никола Смилков, декан

Издавачки совет:

проф. д-р Саша Митрев
проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Емилија Јаневиќ-Ивановска
доц. д-р Кирил Барбареев

Уредувачки одбор – Editorial Board:

проф. д-р Блаже Китанов
проф. д-р Емилија Петрова-Ѓорѓева
проф. д-р Соња Петровска
проф. д-р Ленче Милошева
проф. д-р Снежана Ставрева-Веселиновска
асис. м-р Трајче Стојанов

Уредник – Managing editor:

асис. м-р Трајче Стојанов

Одговорен уредник – Editor in Chief:

проф. д-р Емилија Петрова – Ѓорѓева

Јазично уредување – Language Editor:

Даница Гавриловска-Атанасовска (македонски јазик)
м-р Снежана Кирова (англиски јазик)

Техничко уредување – Technical Editing:

Славе Димитров
Благој Михов

Рецензенти:

проф. д-р Мирослава Николоска
проф. д-р Татјана Атанасова
проф. д-р Виолета Николовска
доц. д-р Борче Костов
доц. д-р Драгор Заревски
проф. д-р Снежана Мирасчиева

проф. д-р Кирил Цацков
проф. д-р Соња Петровска
проф. д-р Ленче Милошева
проф. д-р Снежана Ставрева-
Веселиновска
проф. д-р Емилија Петрова-Ѓорѓева
асис. м-р Трајче Стојанов

Редакција и администрација – Editorial Office:

Билјана Јорданов
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Факултет за образовни науки
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п.фах 201, 2000 Штип,
Р. Македонија
e-mail: vospitanie@ugd.edu.mk
++389 32 550 500

СОДРЖИНА

д-р Снежана Јованова-Митковска Метод на случај	7
д-р Деспина Сивевска Интерперсоналните односи како индикатори за педагошката клима во училиштето и одделението	19
д-р Емилија Петрова-Ѓорѓева, м-р Снежана Кирова Дилеми по прашањето дали работното и политехничкото воспитание претставуваат наставен предмет или принцип	29
м-р Драгана Кузмановска, м-р Блијана Петковска, Нада Арсова, Весна Ничева Учебникот како наставно средство и извор на знаење	39
м-р Ирена Китанова Прераскажувањето и раскажувањето како форми на усно изразување	45
м-р Кире Филов Св. Климент Охридски – апостол на словенското просветно дело	53
м-р Снежана Кирова, м-р Јане Јованов Преглед на потеклото на имињата на деновите во неделата	61
м-р Ленче Насев Уметност, култура и музичко образование	71
д-р Ленче Милошева Когницијата и теоријата за умот кај деца со нарушувања од аутистичен спектар	75

д-р Владо Петровски, д-р Снежана Мирасчиева Мултукултурализмот во образовниот систем на Р. Македонија	93
д-р Снежана Мирасчиева За една нова концепциска платформа на наставата во насока на зголемена ефикасност и продуктивност	101
д-р Соња Петровска Кооперативното учење во функција на хуманизација на воспитно-образовната работа	111
д-р Снежана Ставрева-Веселиновска Повторно поврзување на детскиот свет со светот на природата	121
м-р Весна Коцева Филмот како дополнително наставно средство во процесот на усвојување на немајчиниот јазик	133
м-р Даниела Коцева, д-р Владо Петровски Образовната политика и осврт кон разликите во образовните постигнувања по етничка основа во Република Македонија	141
д-р Зоран Здравев, м-р Силвана Жежова, м-р Ѓорѓи Димов Имплементација на е-учење на УГД – научените лекции	149

УДК 37.043.2-054(497.7)

Оригинален научен труд
(Original research paper)

асис. м-р Даниела Коцева
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Факултет за образовни науки
проф. д-р Владо Петровски
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Факултет за образовни науки

ОБРАЗОВНАТА ПОЛИТИКА И ОСВРТ КОН РАЗЛИКИТЕ ВО ОБРАЗОВНИТЕ ПОСТИГНУВАЊА ПО ЕТНИЧКА ОСНОВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Апстракт

Република Македонија како мултиетничка, мултикултурна и мултиконфесионална држава, преку својата легислатива им обезбедува остварување, како на индивидуалните така и на колективните права на етничките заедници. Во тој корпус на етнички права спаѓа и правото на образование на етничките заедници. Но, и покрај тоа што легислативата нуди нормални предуслови за образование на етничките заедници, во РМ понатаму нема нивна задоволителна вклученост во образовниот систем и онаму каде што се застапени, нивните постигнувања се на многу ниско ниво. Оттука се појави инспирацијата и идејата за изработка на труд, со цел, да се укаже на постојните разлики во образовните постигнувања кај учениците по етничка основа како и комплетно да се посочат факторите кои влијаат врз нивните образовни постигнувања.

Една од стратешките определби врзани со развојот на нашата земја е подигнувањето на образовното ниво на населението, особено на децата и младите. Формирањето на една здрава личност која ќе биде способна целосно да се вклопи во општествените односи, а со тоа и да го оствари правото за работа. Еден од главните фактори од кои зависи правилниот развој на поединецот е образовниот систем. Колку степенот на едуцираност на поединецот е поголем, толку е полесно неговото вклопување во современите текови на општествениот живот и многу полесно наоѓа работа на пазарот на трудот. Едукацијата претставува едно од најмоќните оружја за остварувањата на правата на поединецот, посебно на припадниците на етничките заедници. Колку една личност е поедуцирана, толку заема повисоки позиции во општествената скала.

Клучни зборови: *мултиетничност, образовен систем, квалитет, образовни резултати, дискриминација*

EDUCATIONAL POLICY AND A REVIEW OF DIFFERENCES IN EDUCATIONAL ACHIEVEMENTS ON ETHNIC GROUNDS IN R. MACEDONIA

Abstract

The Republic of Macedonia as a multiethnic, multicultural and multireligious country provides realization of both individual and collective rights of ethnic communities through its legislation. The right to education of members of ethnic communities is also included in this body of ethnic rights. But despite the fact that the legislation offers normal prerequisites for the education of the ethnic communities, there is no satisfactory participation of their members in the educational system in Macedonia, and where they are present, their achievements are very low. Hence appears the inspiration and idea for writing this paper, in order to point to the existing differences in educational achievements of students on ethnic basis and to completely identify the factors that influence their educational achievements.

One of the strategic decisions related to the development of our country is raising the educational level of the population, especially children and youth and the formation of a healthy person able to fully fit into social relationships, and thus realize the right to work. The educational system is one of the main factors the proper development of an individual depends on. The higher an individual's educational level, the easier is his/her fitting in contemporary social life and finding a job on the labor market. Education is one of the most powerful weapons for the realization of individual rights, especially for members of ethnic communities. The more a person is educated, the higher position on the social scale he/she occupies.

Key words: *multiethnicity, educational system, quality, educational results, discrimination*

Вовед

Уште од осамостојувањето, Република Македонија прави напори за подобрување на квалитетот на живот на малцинствата во сите сфери на општественото живеење, со посебен акцент на образовната област. Но, и покрај нејзините напори за интегрирање на сите припадници на етничките заедници во образовниот систем на Република Македонија, одредени етнички заедници се незадоволни од образовната политика во државата, во делот на образованието на заедниците. Република Македонија е потписничка на сите меѓународни конвенции со кои се регулираат правата на малцинствата во сферата на образованието на сопствениот мајчин

јазик, што е правно регулирано во Уставот на Република Македонија. Со Законот за задолжително основно и средно образование се создадени оптимални услови за образование на етничките заедници на сопствениот мајчин јазик и за негување на сопствениот културен идентитет.

Едновременно, меѓународната репутација на Република Македонија е непосредно детерминирана и од востановување на високи стандарди во образованието, засилување на креативноста и иновациите, негувањето на мултиетничките специфичности, како и културните различности и употребата на современа информатичка и комуникациска технологија.

Имено, во нашите училишта треба да се едуцираат индивидуи способни да се справат со предизвиците на времето во коешто ќе живеат и работат, особено во мултинационална држава каква што е нашата. Нам ни е потребен ефективен образовен систем, кој ќе располага со механизми за подготовка на младите за сите предизвици и промени со кои ќе се соочат во иднина.

Современиот пристап укажува на тоа дека на образованието треба да се гледа како на инвестирање во иднината на своите деца. Евидентно е дека во земјите во транзиција, а особено во нашата држава, постои слабо приспособен систем на образование и обука на општествените потреби и промени. Образовните институции имаат проблем со справувањето со растечките потреби, но и со бројот и разновидноста на целните групи. Клучна цел во развојот на образовниот систем е отворањето и приближувањето на образованието кон достигнувањата и искуствата од европските земји, а посебно земјите од Европската унија.

Нема држава која не посветува внимание на развојот на образовниот систем и формирањето посебно на високостручните кадри. Со раѓање, без разлика на етничката или половата припадност, секој се стекнува со правото на образование. За секого, образованието треба да биде достапно под еднакви услови. Република Македонија правото на образование го има инкорпорирано во својот Устав во одредбата посветена на економските, социјалните и културните права во членот 44 кој гласи: „Секој има право на образование. Образованието му е достапно секому под еднакви услови. Основното образование е задолжително и бесплатно“¹Македонија со овој член, со највисока уставна норматива, го гарантира ова право. Истовремено, Македонија во својата регулатива вклучува една значајна одредба во вид на преземање мерки за обезбедување бесплатно основно и средно образование и нудење финансиска помош во вид на стипендии за оние млади на кои таа им е потребна.

1) Устав на Р. Македонија, 2001

За жал, и покрај сите законски регулативи, на околу 30.000 деца, родителите не се во можност да им обезбедат средства и помагала за нормално посетување на наставата. Голем е бројот на децата, посебно во руралните средини, кои имаат тешкотии во посетувањето на наставата. Овие деца најчесто живеат во планинските места коишто се оддалечени од училиштата. Загрижува и фактот, што голем број деца, не го завршуваат основното образование или пак доколку го завршат не продолжуваат во средно образование. Ова се должи на традиционалната незаинтересираност за продолжување на образованието и негативниот однос, пред сè кај родителите, посебно околу едукацијата на нивните женски деца.

Проблемите кои произлегоа од транзиционите периоди, особено во земјите со поголем број на етнички малцинства, го наметнаа и проблемот со нивното образование, кој во голема мера е присутен и во Република Македонија. Од особена важност за овој труд е да се укаже на фактот дека постојат различни образовни постигнувања кај ученици од различна етничка припадност и потребата од посериозно истражување на причините кои ги предизвикуваат. Кога станува збор за областа на образованието, покрај еднаквиот пристап кон образовните институции, припадниците на етничките заедници имаат право на образование на свој мајчин јазик на сите образовни нивоа.

Бидејќи сме земја која се стреми кон европските интеграции и членство во НАТО и ЕУ, би требало, по нивниот пример, коренито да се напуштаат авторитарните односи во воспитно-образовниот систем и сето она што нив ги предизвикува. Спротивно од тоа, кај нас упорно се задржува и воведува се поголем традиционализам во наставата. Најмалку внимание се посветува на тоа како наставната единица ќе влијае врз учениците, какви ефекти предизвикува кај нив на планот на усвојување на знаењата, развивање на вештините и изградување на ставовите, како и на прашањата како и дали би можеле учениците да ги применуваат таквите стекнати знаења, вештини и ставови во вистинските животни ситуации.

Она што можеби сите го занемаруваат и секако не преземаат мерки за подобрување на тој план, особено во денешниот бурен свет, е семејството, како врска на детето со општествено-културниот живот и главен фактор во неговиот развој. Поради тоа, повеќе би требало да се работи на планот на неговата стабилност, особено во услови на мултикултурно општество, потребата за следење и интервенција на полето на социјалното однесување на децата и на полето на поддршка на семејствата во таа смисла, а не да им се наметнува на родителите да вршат избор за сопствените деца. Од особена важност за развојот и напредувањето на децата е токму семејната атмосфера и услови кои секое семејство помалку или повеќе ги обезбедува на своите деца.

Разлики во образовните постигнувања по етничка основа на ниво на Република Македонија

Кога станува збор за образованието, постои значителен диспарат меѓу нивото на образованието во Република Македонија во однос на мнозинското население и на останатото малцинско население: речиси четвртина од полнолетните припадници на националните малцинства немаат никакво образование. Не се располага ниту со веродостојни проценки во врска со бројот на деца и млади на школска возраст кои воопшто не посетуваат училиште, а истражувањата покажуваат дека бројката е голема. Стапките на осипување тешко можат да се утврдат, но проценките се движат во рамките од 8 проценти, па сè до 49 проценти ученици кои рано го напуштаат основното образование. Недостигот од сеопфатно истражување за постоењето или за степенот на сегрегација во Македонија претставува слаба страна, којашто Владата треба да ја надмине. Оттука Владата треба да размисли за ажурирање на својот севкупен приод кон образованието на националните малцинства. Генералната образовна политика им посветува многу малку внимание на конкретните потреби на истите, но организациите на граѓанското општество – со одобрение од Министерството за образование и наука – активно развиваат и спроведуваат различни проекти што го поддржуваат образованието на националните малцинства. Во образовната област, припадниците на националните малцинства имаат еднаков пристап кон образовните институции, како и право на образование на својот јазик, со што државата им гарантира бесплатно основно и средно образование (како задолжителни), посебна национална квота во високообразовните институции, како и посебен Универзитет на албански јазик и високо образование за оние што се над 20%. Но, колку сето тоа е реално искористено и реализирано и кои се реалните причини за тоа е прашање чијшто одговор се трудат да го дадат голем број владини и невладини организации, здруженија, асоцијации и сл.

Свесни сме дека истражувањата за образовните постигнувања на ниво на РМ се доста слаби и под нивото на другите европски земји, па и соседните земји. Согласно со меѓународните студии за мерење на постигнувањата во учењето (како што е студијата - Progress in International Reading Literacy Study (PIRLS) која се однесува на стапката на писменост и студијата Third International Mathematics and Science Study (TIMSS)) – постигнувањата на учениците во државата е значително под меѓународните репери.² Некои од можните причини за овие лоши резултати се застарени наставни

2) Види: Naahr, J.H., Nielsen, T. K., Hansen, M. E. and Jakobsen, S. T. (2005). Explaining Student Performance, evidence from the International PISA, TIMSS and PIRLS surveys, Danish Technological Institute, European Commission's Directorate-General for Education and Culture, Brussels, p.98-103 достапно на: http://ec.europa.eu/education/pdf/doc282_en.pdf

програми, непостоење на стандарди за мониторинг на постигнувањата во учењето, недоволниот број на материјали за настава и учење, недоволната иницијативност кај наставниците и слабата инфраструктура за учење, како во смисла на просторни можности (училиштата, работата во две или три смени, при што се намалува времетраењето на часови што дополнително влијание на квалитетот на учењето), така и во смисла на застарени наставни методи (ЕС, 2007; OSCE, 2007).³ Некои од овие проблеми се поврзани со недоволно финансирање. Владата, исто така, ги признава проблемите во образовните постигнувања. На пример, во својот Национален план за развој 2007-2009 година таа објаснува дека курсевите и наставните програми на сите нивоа на образование „се застарени“ и дека се модернизират дури од неодамна. Како што е детално објаснето во теоретската рамка, подобрувањето на еднаквиот пристап и зголемувањето на квалитетот на образованието имаат позитивен придонес кон развојот на човековиот капитал во државата.

Лошите образовни резултати се еден од факторите кои придонесуваат за недоволниот економски развој и високата стапка на невработеност, што претставува доказ за тоа дека треба да се подобри инвестирањето во квалитетот на образованието преку идентификување на причините за слабите образовни резултати. Секако дека овие разлики се присутни и по линијата на различната етничка припадност.

Политики за искоренување на разликите по етничка основа – европски примери

Применети се различни политики за искоренување на истите, пред сè на европско ниво, во однос на разликите во образовните постигнувања по етничка основа, особено се акцентира борбата против нееднаквоста во образованието и на промоцијата на недискриминацијата и интеграцијата на подредените групи, како што се етничките групи и имигрантите.

Овие активности вклучуваат лингвистичка и културна поддршка и двојазична помош во училиштата, иницијативи за вклучување на родителите и посебна поддршка за учење. Во ЕУ има разновидни пристапи, од подобрување на законодавството во областа на образованието и промоцијата на мерките за десегрегација до обезбедување на дополнителни средства за училиштата, со висок степен на подредени ученици и промоција на стратегии за олеснување на интеграцијата на мигрантите/етничките групи во домашната култура, преку поддршка на усвојување на јазикот.

Десегрегацијата на училиштата продолжува да биде важен предизвик, особено за новите земји - членки на ЕУ. Во Унгарија е изготвен 3) European Commission (2005), Progress Towards the Lisbon Objectives in Education and Training, Commission staff working document, SEC (2005)419 (Brussels, 22.3.2005) p.38, достапно на: http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/progress08/report_en.pdf

пакет законодавни, педагошки и финансиски мерки, за справување со сегрегацијата на Ромите и унапредување на нивната положба во образованието. Воспоставена беше мрежа од 50 регионални основни институции за поддршка на спроведувањето интегративни образовни мерки. Во 2000 година Бугарија започна програма за интеграција на учениците од етничките групи од специјалните училишта во редовниот школски систем. Романија, исто така, се залага за десегрегација на училиштата уште од 1990 година, особено во однос на ромските деца. Најпрво инвестираше во подобрување на квалитетот на образованието во сегрегираниите училишта (кои ја продолжија сегрегацијата); меѓутоа, неодамна, се фокусираше на десегрегацијата на целосниот образовен систем.⁴

Во РМ и покрај важните подобрувања во законодавството во образовниот сектор и антидискриминацијата, како и спроведувањето на низа програми и мерки за подобрување на нивната состојба, етничките групи (особено Ромите), сè уште заостануваат кога се работи за остварување на целосните права во образованието. Прашањата поврзани со расизмот и дискриминацијата продолжуваат да се манифестираат во образовните системи на многу начини, вклучително во однос на правата и пристапот до образованието, малтретирањето, училишната сегрегација, стапката на отпишување и исклучување од училиштата, образовните постигнувања и следење на корективните механизми. Постои преголема застапеност на етничките групи во посебните училишта во основното и секундарното образование и недоволна застапеност во високото образование. Истражувањето, исто така, покажа дека образовните капацитети во сегрегирана средина се од низок квалитет. Понатаму, има неусогласености во стапките на завршување на образованието во врска со стручните обуки. Учеството на различните етнички групи во образованието и обуките варира во зависност од етничката група. Изгледа дека Ромите имаат најмногу проблеми при пристапот во образованието и обуката во споредба со другите етнички групи. Поголемиот дел од ромската популација живее во незадоволителни социо - економски услови и тоа значително влијае врз образовната иднина за тие лица. Негативните предрасуди во однос на Ромите се широко распространети на Балканот и се одразуваат во случаите на дискриминација во образованието. Многу ромски деца немаат документи за идентификација што се неопходни за да можат да се запишат во образованието и некои од нив немаат доволно познавање на јазикот на мнозинството. И покрај некои позитивни појави во врска со вклучувањето на Ромите во образованието, стапката на испишување останува на многу високо ниво.

4) Open Society Institute (2007), Еднаков пристап до квалитетно образование за Ромите, Том II, Извештаи, Budapest: Hungary

Користена литература

- Apple, W.M., (2006a), *Educating the right way: markets, standarts, God and inequality*, 2nd end, New York: Routedge
- Apple, W.M., Beane, J., A., (2007), *Democratic schools: lessons in powerful education*, Portsmouth, NH: Heinemann
- Ацески, И., (1998), *Општествената транзиција и образованието*, Скопје, Општеството во транзиција, човекот и образованието, Скопје: Филозофски факултет
- Биро за развој на образованието, Министерство за образование и наука на РМ (2007), *Концепција за деветгодишно основно воспитание и образование*, стр.44 достапно на: http://www.bro.gov.mk/devetgodisno/Konceptija_po_javna_ras_prava_so_izmeni_i_doplnuvanja.pdf
- European Commission (2005), *Progress Towards the Lisbon Objectives in Education and Training*, Commission staff working document, SEC (2005)419 (Brussels, 22.3.2005) p.38, достапно на: http://ec.europa.eu/education/policies_/2010/doc/progress08/report_en.pdf
- Naahr, J.H., Nielsen, T. K., Hansen, M. E. and Jakobsen, S. T. (2005), *Explaining Student Perfomance, evidence from the International PISA, TIMSS and PIRLS surveys*, Danish Technological Institute, European Commission's Directorate-General for Education and Culture, Brussels, p.98-103 достапно на: http://ec.europa.eu/education/pdf/doc282_en.pdf
- Open Sociiety Institute (2007), *Еднаков пристап до квалитетно образование за Ромите*, Том II, Извештаи, Budapest: Hungary